

**BARQAROR SHAHAR MUHITINI SHAKLLANTIRISHDA INTERYER VA
EKOLOGIK DIZAYNING O'RNI**

Niyozova Malika Tuyg'unovna

Toshkent arxitektura qurulish universiteti

Arxitektura fakulteti talabasi

niazovamalika08@gmail.com

Mamasharipov Yakubjon G'ulomitdinovich

Toshkent arxitektura qurulish universiteti

Arxitektura fakulteti Talabalar masalalari va

ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha dekan muovini

yoqub0125@gmail.com

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 13.02.2026

Revised: 14.02.2026

Accepted: 15.02.2026

KALIT SO'ZLAR:

*barqaror rivojlanish,
ekologik dizayn,
interyer arxitekturasi,
biofil muhit, energiya
samaradorligi,
urbanizatsiya, yashil
texnologiyalar*

Mazkur maqolada zamonaviy urbanizatsiya sharoitida barqaror shahar muhitini shakllantirishda interyer va ekologik dizayning ahamiyati adabiy-ilmiy yondashuv asosida yoritiladi. Inson salomatligi, ekologik muvozanat va estetik uyg'unlik o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilinib, dizayn jarayonida ekologik materiallar, biofil tamoyillar va energiya samarador texnologiyalarning qo'llanishi muhim omil sifatida ko'rsatib beriladi.

Kirish

Zamonaviy shahar hayoti o'zining sur'ati, texnologik taraqqiyoti va ijtimoiy dinamikasi bilan ajralib turadi. Biroq bu jarayon insoniyat oldiga yangi mas'uliyat yuklamoqda.

Urbanizatsiya tobora kengayib borar ekan, tabiiy resurslardan foydalanish hajmi ortmoqda, ekologik muammolar esa yanada murakkablashmoqda. Bunday sharoitda arxitektura va dizayn sohasi oddiy estetik izlanish doirasidan chiqib, barqaror hayotiy muhit yaratish vazifasini zimmasiga oladi. Ayniqsa, interyer dizayni insonning kundalik hayoti bevosita kehadigan makon sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Inson hayotining katta qismi yopiq makonlarda o'tadi. Shu bois ichki muhitning sifati uning jismoniy va ruhiy salomatligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tabiiy yorug'lik yetishmasligi, havo almashinuvi sustligi yoki sifatsiz qurilish materiallari inson organizmida turli noqulayliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Barqaror dizayn konsepsiyasi ana shu muammolarga javoban shakllandi. U inson ehtiyojlarini qondirish bilan birga atrof-muhitga minimal zarar yetkazishni maqsad qiladi.

Asosiy qism

Shaharlar insoniyat sivilizatsiyasining eng yirik madaniy va ijtimoiy tajriba maydoni sifatida shakllanib kelgan. Qadimgi davrlardayoq inson yashash muhiti va tabiat o'rtasidagi muvozanat masalasi dolzarb bo'lgan. Antik davr me'morchiligida hovli (atrium)li uylar, tabiiy shamollatish tizimlari, ichki bog' elementlari inson va tabiat o'rtasidagi uyg'unlikni saqlashga qaratilgan edi. Sharq me'morchiligida esa ichki hovlili uylar, ayvon va soya beruvchi elementlar iqlim sharoitiga mos ekologik yechim sifatida shakllandi. Bu tarixiy tajribalar shuni ko'rsatadiki, barqarorlik g'oyasi zamonaviy tushuncha bo'lsa-da, uning ildizlari qadimiy me'moriy tafakkurga borib taqaladi.

Sanoat inqilobi davridan boshlab shaharlar keskin o'sdi, yangi qurilish materiallari va texnologiyalar paydo bo'ldi. Biroq tezkor sanoatlashtirish ekologik muvozanatning buzilishiga olib keldi. Beton va metall konstruktsiyalarning keng qo'llanilishi, tabiiy resurslardan haddan tashqari foydalanish, zich qurilish insonning yashash muhitini texnogen makonga aylantirdi. XX asrning ikkinchi yarmiga kelib, ekologik inqiroz alomatlari yaqqol namoyon bo'la boshladi. Aynan shu davrda "yashil arxitektura" va "barqaror dizayn" tushunchalari shakllandi.

Interyer dizayni ham tarix davomida faqat bezak san'ati sifatida emas, balki ijtimoiy va madaniy qadriyatlar ifodasi sifatida rivojlandi. An'anaviy uy-joy interyerlarida tabiiy materiallardan foydalanish ustuvor bo'lgan: yog'och, loy, tosh va tabiiy matolar makonning asosiy elementlarini tashkil etgan. Rang tanlovi ham ko'pincha tabiiy pigmentlarga asoslangan. Bu esa inson salomatligi uchun xavfsiz va ekologik jihatdan maqbul muhit yaratgan.

Zamonaviy davrda interyer dizayni inson hayotining 80–90 foizi yopiq makonlarda o‘tishini inobatga olgan holda, yanada mas’uliyatli sohaga aylandi. Sun’iy yoritish, mexanik shamollatish va kimyoviy asosdagi materiallarning keng qo‘llanilishi mikroiqlimga ta’sir ko‘rsatdi. Natijada “kasal bino sindromi” kabi tushunchalar paydo bo‘ldi. Bu esa dizayner zimmasiga ekologik va sog‘lom muhit yaratish vazifasini yukladi.

Barqaror interyer konsepsiyasi estetik mukammallik bilan bir qatorda ekologik ongni ham talab etadi. Tabiiy yorug‘likdan samarali foydalanish qadimiy me’morchilikda asosiy tamoyil bo‘lgan bo‘lsa, bugungi kunda u energiya tejamkorlikning muhim omiliga aylandi. Katta derazalar, yorug‘lik shaxtalari, shaffof konstruksiyalar makonni tabiiy nur bilan boyitadi. Bu nafaqat energiya sarfini kamaytiradi, balki insonning biologik ritmlarini muvozanatlashtiradi.

Biofil dizayn tamoyillari ham aslida tarixiy tajribaga tayangan holda zamonaviy shakl kasb etdi. Qadimgi sharq bog‘lari, ichki hovlilar, favvoralar va o‘simliklar bilan bezatilgan ayvonlar bugungi interyerda vertikal bog‘lar, yashil devorlar va tabiiy landshaft elementlari ko‘rinishida qayta talqin qilinmoqda. Tabiat bilan bevosita aloqadorlik inson ruhiyatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi, stressni kamaytiradi va ijodiy tafakkurni rag‘batlantiradi.

Energiya samaradorligi masalasi esa zamonaviy dizaynning ajralmas qismiga aylandi. Agar tarixan inson iqlimga moslashgan holda uy-joy qurgan bo‘lsa, bugungi kunda texnologiyalar yordamida mikroiqlim boshqarilmoqda. Aqlli boshqaruv tizimlari, energiya tejovchi LED yoritish, issiqlik izolyatsiyasi yuqori bo‘lgan konstruksiyalar ekologik yuklamani kamaytiradi. Shu bilan birga, qayta ishlangan materiallardan foydalanish chiqindilar hajmini kamaytirishga xizmat qiladi.

Barqaror interyer nafaqat ekologik, balki ijtimoiy tushunchadir. Tarixiy makonlarda ham jamoaviy hayot markazlari – mehmonxona, hovli yoki ayvon mavjud bo‘lgan. Zamonaviy dizaynda esa ochiq rejalashtirish, ko‘p funksiyali makon va inklyuziv yechimlar insonlar o‘rtasidagi ijtimoiy aloqalarni mustahkamlaydi. Makon insonni ajratmaydi, aksincha birlashtiradi.

Bugungi dizayner nafaqat shakl va rang bilan ishlovchi ijodkor, balki ekologik muvozanatni tushunuvchi mutaxassisdir. U tarixiy tajribani chuqur tahlil qilib, zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘unlashtira olishi zarur. Barqarorlik – bu faqat moda yoki qisqa muddatli tendensiya emas, balki kelajak avlod oldidagi mas’uliyatdir.

Shahar muhiti insonning ichki dunyosini shakllantiradi. Agar makon tabiiylik, yorug‘lik va uyg‘unlik asosida yaratilsa, inson tafakkuri ham sog‘lom va barqaror rivojlanadi. Shu

bois interyer va ekologik dizayn barqaror shahar konsepsiyasining markaziy tarkibiy qismidir.

Tarixiy tajriba, zamonaviy ilm-fan va texnologiyalar sintezi orqali yaratilgan interyerlar inson va tabiat o'rtasidagi muvozanatni tiklashga xizmat qiladi. Ana shunday yondashuvgina kelajak shaharlarini ekologik, estetik va ijtimoiy jihatdan barqaror makonga aylantira oladi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. Beatley, T. (2011). *Biophilic Cities: Integrating Nature into Urban Design and Planning*. Washington, DC: Island Press.
2. Kellert, S. R., Heerwagen, J., & Mador, M. (2011). *Biophilic Design: The Theory, Science and Practice of Bringing Buildings to Life*. Hoboken, NJ: Wiley.
3. McDonough, W., & Braungart, M. (2002). *Cradle to Cradle: Remaking the Way We Make Things*. New York: North Point Press.
4. Papanek, V. (1995). *The Green Imperative: Ecology and Ethics in Design and Architecture*. London: Thames & Hudson.
5. Edwards, B. (2014). *Rough Guide to Sustainability: A Design Primer*. London: RIBA Publishing.
6. Yeang, K. (2006). *Eco-Design: A Manual for Ecological Design*. London: Wiley-Academy.
7. United Nations. (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations.
8. World Green Building Council. (2018). *Health, Wellbeing and Productivity in Offices: The Next Chapter for Green Building*. London: WGBC Report.